

BART VAN NES

DE ZAAIER, DE KONING EN DE ERFGENAAM

Het evangelie in de gelijkenissen

KokBoekencentrum Uitgevers • Utrecht

Boekverzorging Studio Mol

ISBN 978 90 435 3650 9

ISBN e-book 978 90 435 3651 6

NUR 707

www.kokboekencentrum.nl

© 2021 KokBoekencentrum Uitgevers, Utrecht

Alle rechten voorbehouden

KokBoekencentrum Uitgevers vindt het belangrijk om op milieuvriendelijke en verantwoorde wijze met natuurlijke bronnen om te gaan. Bij de productie van het papieren boek van deze titel is daarom gebruikgemaakt van papier waarvan het zeker is dat de productie niet tot bosvernietiging heeft geleid.

INHOUD

Inleiding: Een ruimte vol beeldspraak	7
1. Hoe de wereld begint met een woord	14
2. Bloeien in het onkruid	24
3. Een glimp van het einde	34
4. De verloren herders	43
5. Voorbij de grenzen van vergeving	53
6. Onvoorstelbaar goed	63
7. In het centrum van de macht	74
8. De feestende God	83
9. Op weg naar huis	92
Conclusie: Het panorama van Gods koninkrijk	101
Overzicht van de gelijkenissen in Matteüs	106
Bibliografie	109

INLEIDING: EEN RUIMTE VOL BEELDSPRAAK

Een goede vriend vroeg me eens op de man af: ‘Welk bijbelverhaal vind je nu echt irritant?’ Irritant in de zin van schurend, prikkelend en zelfs vervelend in plaats van het gebruikelijke ‘mooi’ en ‘bemoedigend’. Het antwoord wist ik direct: de gelijkenis van de werkers in de wijngaard (Mat. 20:1-16). Het verhaal is zo ontzettend oneerlijk! De werkers die als eersten kwamen, krijgen het laatst betaald. Vervolgens zien ze ook nog dat de mensen die nog geen tien procent van hun werk hebben verricht, net zoveel krijgen. Ik verbaasde me opnieuw dat een verhaal als dit zo’n diep gevoel van verontwaardiging in me uit kan lokken.

Toen ik er later nog eens over nadacht, maakte het me eigenlijk ook nieuwsgierig: hoe is het mogelijk dat een gelijkenis je zo kan raken? Soms zien we de gelijkenissen als (zondagsschool)-verhaaltjes die Jezus gebruikt om dingen simpeler te maken. Als het Jezus’ doel was om alles simpel te maken, dan slaagde Hij daar slecht in, want zelfs zijn leerlingen begrepen de gelijkenissen vaak niet. Het lijkt eerder het tegenovergestelde: Jezus verpakt zijn onderwijs vaak in gelijkenissen zodat alleen de mensen die echt goed luisteren de betekenis ervan kunnen doorgronden. De gelijkenissen zijn niet voor passieve luisteraars, maar

voor mensen die ervoor openstaan geprikkeld te worden. Het zijn niet alleen verhalen die ons iets te zeggen hebben, ze *doen* ook iets met ons. Drie dingen in het bijzonder.

Verbeelding

De gelijkenissen prikkelen onze verbeelding. De kern van ons geloof is dat in een wereld vol verhalen, achter alle helden, slechteriken, tragedies, komedies en verrassende eindes er uiteindelijk één echt groot verhaal is. Een groot, overkoepelelnd megaverhaal dat alle andere verhalen overstijgt. Het grote verhaal van God en mensen dat de hele geschiedenis beslaat. Waarin Jezus de ultieme overwinnaar is die zich in de grootste daad van liefde opgeofferd heeft om ons thuis te brengen bij de Vader. Met zijn overwinning is een nieuwe wereld aangebroken. De voortekenen zijn al zichtbaar, de definitieve vervulling laat nog op zich wachten. In de tussentijd worden we uitgenodigd om ons plekje in dit verhaal te vinden. Jezus redeneert ons niet het koninkrijk in met goede argumenten of een Excel-spreadsheet met allemaal berekeningen. Nee, Hij vertelt gelijkenissen. Hij schetst een nieuwe wereld waarin we onszelf kunnen zien en worden uitgenodigd om hieraan deel te nemen. Hij zegt als het ware: ‘Stap in het verhaal en kijk om je heen. Durf je je voor te stellen dat de wereld er zo uit kan zien?’

Verlangen

De gelijkenissen wekken ons verlangen op. Iedereen heeft bewust of onbewust een idee van wat het goede leven is. We hebben allemaal een vergezicht van het ware geluk. Elke dag worden we gevoed met plaatjes, beelden en boodschappen van hoe een geslaagd en gelukkig leven eruitziet. Marketingsbureaus en reclameboodschappen proberen ons dagelijks te verleiden en het gevoel te geven: ‘Dit mis je, dit wil je en wij hebben het.’ Tegenover het verhaal van ‘leef voor jezelf’ zet

Jezus een ander verhaal. De gelijkenissen zijn een oefening om ons verlangen wakker te maken voor een veel grotere realiteit. Elke keer wanneer Jezus zegt: 'Het koninkrijk van God is als een...', nodigt Hij ons uit om de wereld door zijn ogen te zien. Hij geeft ons daarmee een vergezicht: zo zal het zijn wanneer Gods nieuwe wereld komt. De gelijkenissen trekken ons uit het hier en nu en fluisteren ons toe: 'Is dit niet waar je ten diepste naar verlangt?' Elke gelijkenis is een gelegenheid om ons hart te laten afstemmen op de hartslag van God.

Verwachtingen

De gelijkenissen ontregelen onze verwachtingen. Wat verwacht je van God? Zoals we een beeld hebben van wat het goede leven is, zo hebben we ook een beeld van wie God is of wie God zou moeten zijn. Onze opvoeding, kerkelijke omgeving en de boeken die we lezen, dragen daar allemaal aan bij. Zelfs wanneer we verlangen naar het koninkrijk van God, hebben we daar onze eigen voorstellingen of verwachtingen bij. Zo was het ook bij de discipelen en toehoorders van Jezus. De discipelen hadden een beeld bij het koninkrijk van God dat met name met de politieke situatie van Israël te maken had: 'Jezus herstelt het koninkrijk van David, Hij komt met macht en gezag en gooit alle Romeinen het land uit. Eenmaal bevrijd, zal Jezus koning worden en wij de ministers.' Maar wat Jezus eigenlijk wil doen, is zijn leerlingen een plaatje geven van hoe zijn koninkrijk echt in elkaar zit. Hij bevraagt ons over de beelden en ideeën die we hebben van God. Soms daagt Hij ons uit om groter van God te denken en op andere momenten ontmaskert Hij juist onze aannames en ideeën. Tegenover valse verwachtingen en beelden reikt Jezus ons nieuwe beelden aan. Dat kan pijnlijk en ontzunderend zijn, maar uiteindelijk wel erg bevrijdend.

De gelijkenissen zijn onderdeel van iets groters

De gelijkenissen vinden we in de eerste drie evangeliën (Matteüs, Marcus en Lucas). Je kent ze misschien als opzichzelfstaande verhalen. Misschien heb je weleens een preek gehoord over de barmhartige Samaritaan of een kringavond gehad over de wijze en dwaze meisjes. Maar wat zou er gebeuren als we de gelijkenissen niet alleen als losse verhalen zouden zien, maar als onderdelen van een groter verhaal? Alle drie de evangelisten vertellen het verhaal van Jezus. Daar is veel overlap in te verwachten, maar er zijn ook verschillen aan te wijzen. Dit geldt zeker voor de gelijkenissen. Dit verklaart waarom we niet alle gelijkenissen in één evangelie tegenkomen. Ook staan dezelfde gelijkenissen soms op verschillende plekken in de evangeliën. Blijkbaar kiezen de evangeliëschrijvers dus heel bewust welke gelijkenissen ze noemen en waar ze die plaatsen. Als we ons dus verdiepen in de reden waarom de evangeliëschrijvers bepaalde gelijkenissen wel of niet kiezen en de manier waarop de gelijkenissen gerangschikt worden, komen we dichterbij de oorspronkelijke bedoeling en intentie van de schrijvers. Zo komen de gelijkenissen nog meer tot leven.

Het verhaal van Matteüs

In dit boek neem ik je daarom graag mee op verkenningstocht door de gelijkenissen van Matteüs. Matteüs vertelt namelijk een uniek verhaal met zijn selectie en plaatsing van gelijkenissen. Wanneer je zijn evangelie leest, vallen twee dingen op. Ten eerste dat er één thema is dat alle gelijkenissen met elkaar verbindt: het koninkrijk van God. Tien keer begint Jezus in Matteüs een gelijkenis met ‘het koninkrijk is als...’. Dat geeft ons al een eerste aanwijzing over de betekenis van de gelijkenissen. Matteüs drukt ons niet een woordenboek in de hand waarin we het begrip even snel kunnen opzoeken. Nee, hij neemt ons mee op reis om het zelf te gaan ontdekken in de gelijkenissen. We krijgen

geen handleiding of stappenplan over Gods koninkrijk, maar gelijkenissen. Geen afgeronde verhalen, maar verrassende indrukken, doorzichtiges. Het voordeel van beelden is dat ze een open karakter hebben: er zijn altijd weer nieuwe dingen in te ontdekken. Een nadeel is dus ook dat er losse eindjes blijven bij de gelijkenissen, vragen waarmee je blijft zitten. Verwacht dus geen hapklare brokken informatie, maar bereid je voor op een uitdagende ontdekkingsreis over het koninkrijk van God; een reis die fascineert, maar soms ook oncomfortabel is.

Ten tweede valt het op dat de meeste gelijkenissen in Matteüs in groepjes voorkomen. Dat heeft te maken met de manier waarop Matteüs zijn evangelie opbouwt. In plaats van een chronologisch verhaal, zet Matteüs vijf redevoeringen van Jezus centraal. Deze redevoeringen worden allemaal afgesloten met een vergelijkbare conclusie (7:28-29; 11:1; 13:53; 19:1 en 26:1) én worden duidelijk afgewisseld met verhalende gedeelten. De meeste gelijkenissen zijn onderdeel van deze redevoeringen en zijn dus ook bedoeld om met elkaar te worden gelezen. De gelijkenissen die bij elkaar staan, hebben dan ook elk hun eigen thematiek. De zeven gelijkenissen in hoofdstuk 13 onthullen de aard van het koninkrijk. De twee gelijkenissen in hoofdstuk 18 laten zien wat voor gemeenschap Jezus wil vormen. De drie gelijkenissen in hoofdstuk 21-22 laten zien dat Jezus zelf het centrum van het koninkrijk is. Ten slotte tonen de laatste drie gelijkenissen in Matteüs 25 wat Jezus van zijn volgelingen verwacht in de tussentijd waarin het koninkrijk aangebroken, maar nog niet voltooid is. Elke gelijkenis op zichzelf is een uniek venster op het koninkrijk, maar samen vormen alle gelijkenissen een panorama. Al lezend ontvouwt zich een prachtig beeld van waar het nu om gaat in het koninkrijk van God.

Het evangelie in de gelijkenissen

Jezus vergelijkt de eerste reeks gelijkenissen in hoofdstuk 13 ('dit alles', Mat. 13:51) met een voorraadkamer of schatkamer waarin allerlei nieuwe en oude dingen verborgen zijn. Oude dingen die de discipelen al wisten over God vanuit het Oude Testament en nieuwe dingen die Jezus hun leerde. In dit boek wil ik je uitnodigen om de schatkamer binnen te gaan en de gelijkenissen met frisse ogen te bekijken. De oude schatten die je wellicht al kent of denkt te kennen maar stoffig zijn geworden en nieuwe schatten die onbekend voor je zijn. Ik hoop dat je verrast en gegrepen zult worden door het ondersteboven koninkrijk van Jezus, dat je uitgedaagd en geprikkeld wordt. Dat je het evangelie in de gelijkenissen mag ontdekken. Maar bovenal dat in je hart het verlangen verder zal groeien om in te gaan op de uitnodiging van Jezus om je plek te vinden in het grootste verhaal aller tijden.

De structuur van Het evangelie naar Matteüs

1-4: Verhalend

5-7: 1^e rede (de Bergrede)

8-9: Verhalend

10: 2^e rede (de missionaire rede)

11-12: Verhalend

13: 3^e rede (de gelijkenissen-rede)
Gelijkenissen over de *aard* van Gods nieuwe wereld

14-17: Verhalend

18: 4^e rede (de rede over de gemeente)
Gelijkenissen over de *mensen* van Gods nieuwe wereld

19-23: Verhalend
Gelijkenissen over de *koning* van Gods nieuwe wereld

24-25: 5^e rede (rede over de laatste dingen)
Gelijkenissen over de *opdracht* van Gods nieuwe wereld

26-28: Verhalend

1. HOE DE WERELD BEGINT MET EEN WOORD

*Jesus, when you speak to me
I hope I'm listening to you
And that this heart of mine receives
What is full of grace and truth*
Jason Upton, Whisper

☛ Lezen: Matteüs 13:1-23

‘Kom tot inkeer, want het koninkrijk van de hemel is nabij’ (Mat. 4:17). Met deze woorden begint Jezus zijn publieke optreden. Een nieuwe wereld ligt binnen handbereik. Dit is waar die eigenaardige Johannes de Doper ook over sprak, waar de profeten naar uitkeken en waar iedereen naar verlangde: God gaat iets nieuws doen. Stel je voor dat jij in de tijd van Jezus in Israël zou wonen. Dagelijks word je herinnerd aan de Romeinse overheersing. Al eeuwenlang is er onderdrukking door buitenlandse heersers. Het leven is onzeker en het lijkt alsof God stil is. Ergens in je achterhoofd klinken vaag de beloften van een God die gaat ingrijpen, die een grote ommekeer teweeg gaat brengen. Misschien wel net zoals God in oude tijden zijn volk uit

Egypte bevrijdde. Maar de realiteit van het dagelijks leven voelt als een koude douche. Je wilt blijven hopen en dromen, maar tegelijkertijd niet teleurgesteld worden.

En dan verschijnt Jezus op het toneel die zegt: ‘Eindelijk is het zover: Gods nieuwe wereld is hier.’ Hij trekt rond, geeft onderwijs en overal waar Hij komt, gebeurt er van alles. Verlamde mensen beginnen te lopen, zieken worden genezen en mensen zonder hoop en uitzicht voelen zich tot leven komen als nooit tevoren. Massa’s mensen lopen uit om naar Hem te komen luisteren. Het kwaad wordt ontmaskerd, het licht gaat aan, God is hier. Is dit dan het nieuwe begin van God waar we al die tijd op hebben gewacht? Is Hij dan de beloofde Messias, de gezalfde van God?

Een Messias die inspireert en irriteert

Al snel verzamelt zich een vaste groep volgers rond Jezus. Twaalf daarvan volgen Hem nauwgezet. Ze zijn onder de indruk van Jezus en voelen zich diep aangesproken door zijn genezingen en onderwijs. De mensen blijven toestromen. Het momentum groeit. ‘Dit kan niet meer misgaan’, denken zijn discipelen. ‘Jezus zal Israël eindelijk weer vrij maken.’ Toch klinken er ook andere geluiden. Na alle bijzondere ontmoetingen en wonderen (Mat. 8-9) lijken er wat scheurtjes te ontstaan in het optimisme van de discipelen. Johannes de Doper, die gevangenzit, weet even niet meer zo goed hoe het zit met Jezus. Wat Jezus’ eigen familie van Hem vindt, is ook niet zo duidelijk. De religieuze leiders zijn al helemaal niet enthousiast. De farizeeën, die Jezus om een teken vragen, worden meteen op hun plek gezet. Een ongemakkelijk moment volgt (Mat. 12:38-45). Het botst en het schuurt. Degene die Gods nieuwe wereld komt aankondigen, wordt niet door iedereen met open armen ontvangen. Hoe is dat mogelijk?